

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการธุรกิจชุมชน
เพื่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชน
Participatory Learning process in Community Business
Management to enhance the Sustainable Strengthen in
Community

รศ. ดร.วรัชยา ธรรมกิตติภาพ¹, รศ. ดร.พีรพงศ์ ทิพนาค², ผศ.วิทยา เบ็ญจาทิกุล³

บทคัดย่อ

เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) การจัดการชุมชน และ 3) กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เป็นตัวอย่างหนึ่งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่สามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่รู้จักของชาวไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับการทอผ้าไหม สามารถจัดตั้งกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่และมีความเข้มแข็งในการดำเนินการของกลุ่ม การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ และสภาพการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น กลุ่ม OTOP 4 ดาว และ 2) ศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าไหม อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา เก็บรวบรวมข้อมูลจาก กลุ่ม OTOP 4 ดาว ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ กึ่งโครงสร้างเรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น และแบบสังเกตสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ใช้จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยสำรวจความต้องการ มีความสนใจในการจัดตั้งกลุ่มร่วมกัน ผู้นำกลุ่มเริ่มหาความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มและความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ด้วยตนเองก่อนและขยายผลความรู้ไปยังสมาชิกที่สนใจ ใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการเตรียมสมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การ

¹รองศาสตราจารย์ ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

²รองศาสตราจารย์ ประจำคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

สาวไหม การออกแบบลายผ้าไหม การทอผ้า โดยใช้การเรียนรู้แบบทดลองทำกันเองในระยะแรก กลุ่มสมาชิก
เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

คำสำคัญ : กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม, การจัดการธุรกิจชุมชน, การสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน
ของชุมชน

Abstract

Because of the learning process of the community to create a strengthen community consist of 1) local wisdom 2) management and 3) the learning process within the community. The textile group Mudmee Rural KhonKaen as one example of a community that has strengthened the capacity of communities to develop well known to the people of Thailand and abroad on silk. They can set up groups for weavers Mudmee and strengthened in the implementation of the group. This research aims to 1) study of the Silk Weav in and community business management weaving Mudmee rural district of KhonKaen in the OTOP 4 stars and 2) to study the learning process involved in community business management to strengthen the sustainability of the economic community. Data were collected from a group consisting of the President OTOP 4 stars and local watershed groups of Silk Weaving. The semi-structured interview is required. The data analysis used content analysis.

The results showed that Learning from the learning community is involve the demand survey of a voluntary group together. Officers began to learn about the establishment of and knowledge about Silk Weaving themselves and expand their knowledge to interested members. They Use the participatory learning to prepare community members to have knowledge of the basics of sericulture and silk weaving silk and has been designed using a peer learning model prototype stages. Group members learn by practice.

Keywords : Participatory Learning process, Community Business Management, Sustainable Strengthen in Community

บทนำ

การพัฒนาประเทศไปสู่ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจได้นั้น มองได้ว่าในทุกชุมชนที่เป็นหน่วยเล็ก ๆ ของสังคม ต้องมีการพัฒนาธุรกิจของชุมชน

เพื่อการความอยู่รอดของชุมชน สร้างรายได้ในชุมชนและนำมาสู่การขยายผลในการพัฒนาชุมชนสังคมในระดับภูมิภาค และระดับประเทศต่อไป ธุรกิจชุมชนจึงถือเป็นนโยบายการดำเนินงานหนึ่ง

ของรัฐบาลเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และนำไปสู่การจ้างงาน สร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพียงพอกับรายจ่ายนำไปสู่การพหุมีพอกิน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยที่รัฐบาลได้จัดให้มีโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) เพื่อให้แต่ละชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาสินค้าโดยรัฐพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือด้านความรู้สมัยใหม่และการบริหารจัดการเพื่อเชื่อมโยงสินค้าจากชุมชนสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ

ธุรกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่เกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของประชาชนจำนวนหนึ่งเพื่อทำธุรกิจต่าง ๆ ในชุมชน มีวัตถุประสงค์และอุดมคติร่วมกัน และดำเนินการโดยสมาชิกในชุมชน กล่าวคือสมาชิกมีส่วนร่วมในการลงทุน ร่วมในการบริหารจัดการและร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน และ มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในกระบวนการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นธุรกิจที่เป็นของชุมชนเพื่อชุมชน และบริหารจัดการโดยชุมชน ดังนั้น การส่งเสริมธุรกิจชุมชนควร เน้นการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่เป็นของชุมชน เพื่อผลประโยชน์แก่ชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน (อภิชาติ พันธเสน, 2546) บทบาทที่สำคัญของธุรกิจชุมชน คือ 1) มุ่งตอบสนองต่อเศรษฐกิจกระแสหลัก ธุรกิจชุมชนเน้นการส่งเสริมอาชีพ ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจหรืออาจกล่าวได้ว่าเน้นเรื่องของการจัดการทุนของชุมชนที่เน้นทุนเงินตรา รวมทั้งการสร้างโอกาสในการพัฒนาตนเองตามศักยภาพที่มีอยู่ ได้ทำงานอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งไม่ได้หมายถึงเรื่องเงินอย่างเดียว แต่หมายถึงหลาย ๆ อย่างเช่น การให้กำลังใจ การให้ความรู้ การให้ความสะดวก เป็นต้น ในกรณีนี้อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ทางรัฐบาล หน่วยงานหรือ

ธุรกิจเอกชนแนะนำให้แก่ชุมชนนั้นก็คือ การกระจายความคิดของการทำธุรกิจให้แก่ชุมชน ซึ่งได้แก่แนวคิดการทำธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม 2) มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของคน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และให้พึ่งตนเองได้ โดยเฉพาะเน้นให้ชุมชนเกิดการจัดการทุนของตนเองได้ทั้งทุนที่เป็นเงินตราและที่ไม่ใช่เงินตรา ซึ่งได้แก่วัฒนธรรม ประเพณีความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญา เป็นต้น โดยที่ธุรกิจชุมชนตามแนวความคิดนี้อาศัยสำนึกรวมของชุมชนเป็นฐานในการเชื่อมโยงให้คนในชุมชนให้เกิดความรัก ความหวงแหน และสามารถจัดการทุนของชุมชนที่มีอยู่อย่างเต็มศักยภาพและรักษาไว้ให้ยั่งยืน

การเรียนรู้เป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งในการจัดการธุรกิจของชุมชน กระบวนการเรียนรู้ชุมชน เป็นกระบวนการอันมีรากฐานอยู่ที่ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีชีวิต การเรียนรู้และการปฏิบัติมีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้เป็นหนึ่งเดียว กระบวนการดังกล่าว เกิดจากท้องถิ่น ช่วยให้บุคคลและชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างประกอบที่สำคัญคือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การปฏิบัติตามอย่างของผู้รู้ การอบรมสั่งสอนในบริบทชุมชนวัฒนธรรมที่เป็นอยู่จริงได้ถูกปรับตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงตามความต้องการและสภาพท้องถิ่นที่อยู่อาศัย (เสรี พงศ์พิศ, อ่างถึงใน พรวิไล เลิศวิชา, 2532) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง เป็นการเรียนรู้ที่มีประสิทธิผลในการพัฒนาชุมชน ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายมีการเรียนรู้ร่วมกันไม่แยกการเรียนรู้ออกจากชีวิตจริง (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543) ดังนั้น หากคนในชุมชนมีการเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาชุมชน ย่อมมองเห็นประสิทธิผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ได้

การที่ชุมชนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้นั้น ต้องอาศัยการเรียนรู้ในชุมชนต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นการรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสิ่งนั้นจำนวนมากพอและสามารถรวบรวมสิ่งที่ได้รับรู้ทั้งหมดเข้ามาเป็นระบบ ทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งนั้น มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา และมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งความรู้ ความเข้าใจ การเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ มากมาย เช่น ความพร้อมของบุคคล ความแตกต่างระหว่างบุคคล การฝึกหัด การเสริมแรง การจูงใจ สิ่งเร้าและการตอบสนอง และเครือข่ายในการเรียนรู้ สีลาภรณ์ นาครทรรพ (2538) ได้กล่าวถึงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย 1) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จะต้องมีความรู้และธรรมะ ซึ่งปรากฏทั้งในตัวผู้นำและสมาชิกของชุมชนนั้นก็ได้ ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่สัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของคนในการอยู่ร่วมกันกับคนอื่นในสังคมและธรรมชาติ ได้แก่ การทำมาหากิน ประเพณีและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นบ่อเกิดของพฤติกรรมของบุคคลในสังคม ซึ่งถูกถ่ายทอดสืบต่อกันมาโดยอาจมีการบันทึกเป็นตำราหรือคู่มือต่าง ๆ หรือถ่ายทอดโดยการบอกเล่าตามความทรงจำหรือการยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาที่ผ่านการกลั่นกรองจนตกผลึกและสามารถนำมาปรับใช้กับการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ได้นั้นมักจะมีสาระเนื้อหาเป็นหลักธรรมอยู่ในตัว 2) การจัดการ/องค์กรชุมชน กลุ่มหรือองค์กรชุมชนถือเป็นกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพราะองค์กรดังกล่าวคือรูปแบบการรวมตัวกันทางสังคมที่ทำให้เกิดอำนาจทางสังคมที่สามารถถ่วงดุลกับอำนาจไม่ชอบธรรมต่าง ๆ ในสังคมได้ โดยองค์กร

ชุมชนต่าง ๆ จะเป็นตัวจัดการในชุมชนให้มีระเบียบวินัย ความปลอดภัย โดยการจัดการจะเป็นเช่นนั้น องค์กรชุมชนจะต้องมีกฎระเบียบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมในการควบคุมสมาชิกและสมาชิกต้องให้ความร่วมมือกับองค์กร และ 3) กระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เป็นปัจจัยที่สำคัญและเป็นหัวใจของชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และหาทางแก้ไขปัญหาในชุมชน กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเกิดการแลกเปลี่ยนทางความคิดของคนในชุมชน การถ่ายทอดจากผู้รู้ไปสู่ผู้ที่ต้องการรู้ ตัวอย่างหนึ่งของชุมชนที่มีความเข้มแข็งที่สามารถพัฒนาศักยภาพของชุมชนจนเป็นที่รู้จักของชาวไทยและต่างประเทศเกี่ยวกับการทอผ้าไหมคือ กลุ่มทอผ้าไหมอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพของชุมชน นั้นแสดงว่า ชุมชนได้ผ่านขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้มาแล้ว กลุ่มทอผ้าไหมในอำเภอชนบท สามารถจัดตั้งกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่และมีความเข้มแข็งในการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามีการจัดการเพื่อการเรียนรู้ในการพัฒนารูขี้อย่างชุมชน ถ้าหากเป็นเช่นนั้นจริง แสดงว่า กลุ่มทอผ้าไหมในอำเภอชนบท น่าจะมีรูปแบบของกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนา ที่นำมาสู่การพัฒนาอาชีพเกิดเป็นธุรกิจชุมชน การศึกษาถึงกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนของกลุ่มทอผ้าไหม อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ครั้งนี้ ซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบในการพัฒนาอาชีพทอผ้าไหมจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพในชุมชน สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปขยายผลกับชุมชนอื่น ๆ ที่ประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ได้เช่นกัน และกระบวนการเรียนรู้

ที่ได้จัดรวบรวมและจัดทำเป็นแผนการจัดการความรู้ในการพัฒนาอาชีพของชุมชนในการสร้างเศรษฐกิจชุมชนจากกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากความต้องการของชาวบ้านเอง และสามารถนำไปสู่หมู่บ้าน OTOP ต้นแบบของการทอผ้าไหมมัดหมี่ จากระดับภูมิภาคไปถึงระดับชาติได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ และสภาพการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น กลุ่ม OTOP 4 ดาว
2. ศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชน เพื่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้าไหม อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพในชุมชน สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปขยายผลกับชุมชนอื่น ๆ ที่ประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ กระบวนการเรียนรู้ต้นแบบนี้ สามารถนำไปขยายผลใช้เป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการคิดและนำไปสู่การวางแผนในการพัฒนาอาชีพแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อไป
2. กลุ่มทอผ้าไหมต่าง ๆ ในอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น หรือชุมชนทอผ้าไหมมัดหมี่ ลักษณะเช่นเดียวกันนี้ สามารถนำผลการวิจัยจากกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มทอผ้าไหมต้นแบบไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเครือข่ายพัฒนาธุรกิจชุมชนของตนเองได้

การดำเนินการวิจัย

คณะวิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

ประชากรเป้าหมายในการวิจัย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่กลุ่ม 4 ดาว ของ OTOP ได้แก่

- 1) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 16 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน และสมาชิกกลุ่ม
- 2) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว หมู่ 11 ต.ชนบท อ.ชนบท จ.ขอนแก่น มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 6 คน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแบบสังเกตสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์สภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ และกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ในอำเภอชนบทและกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการเครือข่ายธุรกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น กลุ่ม OTOP 4 ดาว

1. สภาพทั่วไปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น มีจำนวนสมาชิก 68 คน ก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2526 เดิมใช้ชื่อกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และเริ่มมีการประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่และมีลายผ้าไหมที่ทอแตกต่างจากที่อื่นจนเริ่มมีชื่อเสียง ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 แยกออกมาจัดตั้งกลุ่มใหม่ใช้ชื่อว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านนาร่องหมู่บ้านมหัศจรรย์ซึ่งจัดขึ้นโดย กรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยผ่านเกณฑ์การคัดเลือก คือ คนในหมู่บ้าน/กลุ่มอาชีพมีการเรียนรู้แบบบูรณาการเพื่อการประกอบอาชีพ

การดำเนินการของกลุ่ม

กลุ่มนี้ มีสมาชิกรวม 68 คน ประกอบด้วยประธานกลุ่ม 1 คน รองประธานกลุ่ม 2 คน เภรัญญิก 1 คน กรรมการ 8 คน และสมาชิกจำนวน 56 คน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการรับรองจากคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ ให้ผลิตภัณฑ์สินค้าของกลุ่มอยู่ในระดับ OTOP 4 ดาว ซึ่งคุณสมบัติของสินค้า OTOP 4 ดาว คือ กลุ่มสินค้าต้องได้รับการจดทะเบียนกลุ่ม มีการบริหารจัดการในกลุ่ม ประกอบกิจการอยู่ในตลาดมานาน มีการพัฒนาสินค้าตามความต้องการของลูกค้า สมาชิกกลุ่มมีความรู้ที่จะรองรับการพัฒนาได้ คุณภาพของสินค้ายังไม่สามารถ

ส่งออกได้ การควบคุมการผลิตยังไม่เพียงพอและไม่ได้มาตรฐานการส่งออก กลุ่มมีการคณะกรรมการดำเนินงาน การบริหารจัดการของกลุ่ม จึงขึ้นอยู่กับคณะกรรมการ และมีการประชุมคณะกรรมการและสมาชิกเดือนเฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง

การผลิตสินค้าของกลุ่ม

สมาชิกแต่ละคน ทอผ้าไหมมัดหมี่เอง โดยทอผ้าไหมที่บ้าน โดยส่วนใหญ่สมาชิกผู้หญิงเป็นคนทอ พ่อบ้านไม่ได้ช่วยทอผ้า เพราะส่วนใหญ่ผู้ชายในหมู่บ้านมีอาชีพทำนา เมื่อว่างจากทำนาจึงมาช่วยเก็บหม่อน และเลี้ยงไหม เครื่องทอผ้าหรือ “กี่” ที่ใช้เป็นกี่พื้นบ้านแบบเดิม กี่ทอผ้าไหมมีเกือบทุกบ้านของสมาชิก และมีกี่จำนวน 2 หลัง ตั้งอยู่ในสถานที่ดำเนินการกลุ่ม สมาชิกที่ไม่มีกี่ทอผ้า จำนวน 5 คน สามารถเข้ามาใช้กี่ทอผ้าจำนวน 2 ตัวที่ประธานกลุ่มจัดหาไว้ให้ได้ ผลัดเวียนกันใช้ เมื่อว่างจากการทอผ้าสมาชิกจะช่วยพ่อบ้านหรือคนในครอบครัวทำนา ลายผ้ามัดหมี่ที่กลุ่มทอขึ้น มีหลายลายด้วยกัน มีทั้งออกแบบลายผ้ากันเองเป็นลายที่คิดขึ้นใหม่ และทำตามแบบลายโบราณการทำผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันของกลุ่ม ไม่ใช่คนเดียวทำทุกขั้นตอน บางคนทำเฉพาะมัดและย้อม และอีกคนทำหน้าที่ทอผ้า ไม่มีสมาชิกกลุ่มคนใดที่ทำแบบครบวงจร

เมื่อได้ผ้าไหมที่ทอเสร็จแล้ว สมาชิกจะนำมาส่งให้กับประธานกลุ่มหรือคณะกรรมการเพื่อฝากขาย ประธานกลุ่มจะทำหน้าที่นำผ้าไหมที่ทอแล้วไปขาย ช่วยหาตลาด ประธานกลุ่มจะส่งผ้าไปขายตามพรรคพวกที่รู้จักกัน ผู้ทอไม่ทราบว่าจะส่งผ้าไปขายที่ใด ประธานกลุ่มรู้จักคนมากส่งไปให้ร้านค้าที่รู้จักเพื่อฝากขาย และไปออกร้านเวลาว่าง

การส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ

กลุ่มฯ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท วิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ และสำนักงานส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอชนบท (กศน.อำเภอชนบท) มาส่งเสริมเรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การทอผ้า ส่งเสริมให้สมาชิกออกแบบลวดลายผ้าไหม

ลายผ้าไหมมัดหมี่ที่นิยมทอ

การทอลายผ้าไหมมัดหมี่ สมาชิกสามารถทอหรือขึ้นลายอะไรก็ได้จากนั้น ประธานกลุ่มจะพิจารณาผ้าไหมที่นำมาส่งขาย โดยนำมาแยกและกำหนดราคาตามความหนาและความสวยงามของลาย ลายผ้าไหมดั้งเดิมของหมู่บ้าน ได้แก่ ลายหมี่น้ำพอง ลายกงสองดอง ลายกงเจ็ด ลายหมี่จับ ลายเกล็ดเต่า ลายพวงมะเขือ ลายกระจับ วงศ์ ลายหมี่ขนาคเข็งเทียน ลายหมี่นาค ลาบเต้าน้อย ลายหมี่นก ลายพรหมห้าสาย ลายขอใหญ่ ลายข้าวหลามตัด ลายนกยูง ลายเม็ดมะระ เป็นต้น ลายไหมที่คิดค้นและพัฒนา ประยุกต์ ลวดลายตามถนัดและความสนใจของสมาชิก ได้แก่ ลายจิ้งเพชร ลายหมี่ล็อก และลายดอกแก้ว ลายสรพวงษ์

รายได้เฉลี่ยคืนของสมาชิก

คณะกรรมการกลุ่มฯ มีการเฉลี่ยรายได้จากการขายผ้าไหมมัดหมี่คืนให้สมาชิก รายได้จากการทอไหม 1 ผืน สมาชิกจะได้รับประมาณ 150-300 บาท รายได้ขั้นต่ำ 3,000 บาท/3 เดือน รายได้สูงสุด 4,500 บาท/3 เดือน ต้องทอผ้าให้ได้ อย่างต่ำ 4-8 ผืน/3 เดือน และมีฝีมือการทอที่มีตำหนิน้อยที่สุด (มีปุมปมจากการทอน้อย) และขายได้ จึงจะมีรายได้ดังกล่าว

การจัดการเครือข่ายทอผ้าไหมของกลุ่ม

การจัดการเครือข่ายของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝ้าย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น เริ่มต้นใช้วิธีการรวมกลุ่ม จากนั้นใช้วิธีการติดต่อหรือการประสานงาน ในการจัดการเครือข่ายภายในกลุ่มสมาชิกด้วยกัน กล่าวคือ ในสมาชิกกลุ่ม มีบางคนที่เป็นผู้ผลิตครบวงจร เริ่มตั้งแต่ ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และสาวไหม ทอผ้า บางคน ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม และส่งให้สมาชิกคนอื่นทอผ้า บางคนทอผ้าอย่างเดียว การจัดหาวัตถุดิบในกลุ่มจึงเป็นการช่วยเหลือระหว่างสมาชิกกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการ พบว่า มีขั้นตอนในการดำเนินการอยู่ 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝ้าย และเครือข่ายสมาชิกในชุมชนทอผ้าไหมเครือข่ายทอผ้าไหมที่เกิดขึ้นในชุมชน ถือเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ คือ มีการรวมตัวของกลุ่ม หรือ ชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่มผู้ให้คำตบสอดคล้องกันว่าการประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ เป็นอาชีพที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและบรรพบุรุษได้ถ่ายทอดมา ต้องอนุรักษ์และรักษาอาชีพนี้ไว้ ผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ด้านการทำอาชีพทอผ้าไหม ต้องถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่ลูกหลานและสมาชิกของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประธานกลุ่ม (คุณสุพรรณิ ภูแล่นกี) ถือเป็นบุคคลของกลุ่มที่ดึงดูดให้สมาชิกเห็นความสำคัญในการจัดตั้งกลุ่ม ร่วมพัฒนาอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชน การเรียนรู้ในขั้นตอนของการจัดตั้งกลุ่มนี้ ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล

ขั้นที่ 2 การบริหารเครือข่าย

เมื่อสมาชิกไว้วางใจในตัวผู้นำกลุ่ม จึงประชุมกันและมีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารงานของกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการแต่ละคนอย่างชัดเจนโดยมีลายลักษณ์อักษร โดยคณะกรรมการเป็นผู้ดูแลสมาชิก วางแผนในเรื่องการจัดทำผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา การหาสถานที่จำหน่าย และการส่งเสริมการตลาดบทบาทของผู้นำกลุ่มนี้ ประธานกลุ่ม (คุณสุพรรณิ ภูแล่นก) ได้มีการพัฒนา กลุ่มโดยจัดวิธีการศึกษาดูงานกลุ่มทอผ้าไหมใน จังหวัดใกล้เคียง ให้สมาชิก และเชิญผู้เชี่ยวชาญ การสอนด้านคหกรรมศาสตร์ สาขาสิ่งทอ จาก วิทยาลัยการอาชีพบ้านไผ่ มาให้ความรู้แก่สมาชิก ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ปีละ 1-2 ครั้ง นอกจากนี้ มีการประชุมกลุ่มสมาชิกโดยจัดเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้ให้สมาชิกได้มีโอกาสพูดคุยและรับรู้ข้อมูล การบริหารเครือข่ายและการพัฒนา กลุ่ม การเรียนรู้ ในขั้นตอนของการจัดตั้งกลุ่มนี้ ถือเป็น การสร้าง การเรียนรู้ระดับเครือข่าย

2. สภาพทั่วไปของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว หมู่ 11 ต.ชนบท อ.ชนบท จ.ขอนแก่น กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2542 ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม 40 คน เป็นผู้หญิง 35 คน เป็นชาย 5 คน การรวมกลุ่มเป็นไปตามธรรมชาติ มีอะไรก็มาทำด้วยกัน การผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในปัจจุบันจะผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้ามากกว่า

รายชื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมมัดหมี่ ได้แก่

1) ภูมิปัญญาด้านการออกแบบลายผ้า และการทอผ้า แม่ดอกไม้ สุวรรณชมพู (เสียชีวิตไปแล้ว) อายุ 80 ปี

2) ภูมิปัญญาด้านการย้อม และเลี้ยงไหม คุณยี่ อ่อนนาง

3) ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า คุณมยุรา เทือกเพ็ญ

4) ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า คุณทองสุข จันทร์วงษ์

การดำเนินการของกลุ่ม

มีประธาน 1 คน รองประธาน 1 คน เลขานุการ 3 คน การบริหารงานของกลุ่มอยู่ในรูปของคณะกรรมการ มีพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำในการดำเนินการของกลุ่มคือ คุณศิริลักษณ์ อัครนิจ ตำแหน่ง พนักงานราชการสังกัด สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอชนบท (กศน. อำเภอชนบท) เป็นผู้ให้การช่วยเหลือ มีหน่วยงานจากสถาบันการศึกษาอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชนเข้าศึกษา ดูงานการทอผ้าไหมมัดหมี่ เช่น มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย หน่วยงานจาก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การทอผ้าไหมมัดหมี่

ในแต่ละบ้านจะมี กี่ ทอผ้าเป็นของตนเอง ซื้อไหมจากบ้านสมาชิกและจากกลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝ้าย และมีสมาชิกเพียง 2-3 คน ที่ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม และทอผ้าเองแบบครบวงจร ได้แก่ บ้านประธาน กลุ่ม

รายได้เฉลี่ยคืนของสมาชิก

คณะกรรมการกลุ่มฯ จะมีการเฉลี่ยรายได้ จากการขายผ้าไหมมัดหมี่คืนให้กับสมาชิก โดยที่ รายได้อยู่ที่ 2,000-3,000 บาท/3 เดือน

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

สมาชิกแต่ละคนทอผ้าที่บ้านของตนเอง ลวดลายผ้าไหมมีไม่ต่ำกว่า 100 ลาย กลุ่มได้ร่วมส่งผ้าไหมเข้าประกวด และมีผ้าไหมจำนวน 4-5 ชิ้นที่ได้รับรางวัลการประกวดผ้าไหมมัดหมี่ในระดับจังหวัด

ผ้าไหมมัดหมี่ที่ทอขึ้นนี้ จัดอยู่ในประเภทสินค้าที่ได้รับการรับรองจาก OTOP 4 ดาว คุณภาพของสินค้ายังไม่สามารถไปสู่ตลาดโลกหรือการส่งออกนอกประเทศได้ เป็นสินค้า OTOP ที่วางจำหน่ายได้แค่ในประเทศเท่านั้น

การจัดการในกลุ่มทอผ้าไหม

กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว ใช้การจัดการเครือข่ายในชุมชนโดยใช้การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มสมาชิกผ่านคณะกรรมการกลุ่ม คณะกรรมการมีหน้าที่ในการบริหารงานของกลุ่มและมีลักษณะของการดำเนินการกลุ่มโดยจัดการ

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งกลุ่ม

เครือข่ายทอผ้าไหมที่เกิดขึ้นในชุมชนถือเป็นเครือข่ายเชิงพื้นที่ คือ มีการรวมตัวของกลุ่มสมาชิกให้ความสำคัญและนับถือประธานกลุ่ม (คุณประนอม ทองประศาสน์) เป็นอย่างมาก ถือเป็นบุคคลของกลุ่มที่ดึงดูดให้สมาชิกเห็นความสำคัญในการจัดตั้งกลุ่ม ร่วมพัฒนาอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชน การเรียนรู้ในขั้นตอนของการจัดตั้งกลุ่มนี้ ถือเป็น การสร้างการเรียนรู้ระดับบุคคล

ขั้นที่ 2 การบริหารเครือข่าย

เมื่อสมาชิกไว้วางใจในตัวผู้นำกลุ่ม จึงประชุมกันและมีมติให้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมาบริหารงานของกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของกรรมการแต่ละคนอย่างชัดเจนโดยมีการกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร โดย

คณะกรรมการเป็นผู้ดูแลสมาชิกในเรื่องการจัดจำหน่ายสินค้า

ตอนที่ 2 ผลการศึกษากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว ตัวแทนกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ OTOP 4 ดาว ของ อ.ชนบท จ.ขอนแก่น

การเรียนรู้ระยะเริ่มต้น

วิธีการเรียนรู้เริ่มต้นในการประกอบอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่ สมาชิกทอผ้าไหมเริ่มจากการเรียนรู้ที่เริ่มจากตนเอง นำตนเองเข้าไปเรียนรู้โดยผู้ที่มีความรู้เรื่องการทอผ้าไหมมัดหมี่คือ แม่ ย่า หรือยาย เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความสนใจของตนเอง เพราะสังเกตเห็นแม่ ย่า หรือยาย หรือญาติพี่น้องทำทอผ้าไหมมาตั้งแต่ต้น จนเกิดความคิดว่าการทอผ้าไหมมัดหมี่เป็นอาชีพของชุมชนที่ควรอนุรักษ์สืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษ จึงควรประกอบอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่เพื่อเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมอาชีพของชุมชน

การเรียนรู้เพื่อการสร้างศักยภาพของกลุ่มธุรกิจชุมชน

การรวมตัวจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหม OTOP 4 ดาว ทั้งสองกลุ่มนี้ มีขั้นตอนการเรียนรู้ที่เหมือนกัน คือ เริ่มจากการเรียนรู้ในการวิเคราะห์ปัญหา ร่วมกัน ชุมชนเกิดปัญหาการขาดความมั่นคงในชีวิต เกิดความเดือนร้อนที่ต้องเร่งหารายได้ที่เป็นตัวเงิน ลำพังการทำนาเพียงอย่างเดียวไม่พอเลี้ยงชีพ คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นหญิงวัยกลาง

คน คนชรา พ่อบ้านและสมาชิกครัวเรือนผู้ชายมักจะทำนาแต่น้อย ส่วนใหญ่จะเดินทางไปยังจังหวัดใกล้เคียง และเดินทางไปหางานทำในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ทำให้ในชุมชนไม่มีแรงงานผู้ชายหรือผู้ที่สนใจทอผ้าไหมมัดหมี่

กลุ่มเกิดการเรียนรู้ที่ต้องใช้การรวมตัวกันจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าไหมเพื่อที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหา เริ่มจากแกนนำของกลุ่มมองเห็นปัญหาและเริ่มแสวงหาผู้ให้ความช่วยเหลือจึงได้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และหน่วยงานกรมการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอชนบทในระยะเริ่มต้น ให้เข้ามาศึกษาและเรียนรู้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยการมาให้ความรู้กับชุมชนในการแก้ปัญหาความไม่ยั่งยืนของธุรกิจชุมชน วิถี/แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการกลุ่ม

ผู้ให้การช่วยเหลือ อาศัยความร่วมมือจากแกนนำกลุ่มและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอันดับแรก และทำการชี้แจงสภาพปัญหาการประกอบอาชีพในชุมชนให้กับสมาชิกในชุมชนทราบ ใช้เวทีการประชุมกลุ่มชาวบ้านให้ทุกคนที่สนใจประกอบอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่เหมือนกันมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และระบุดีปัญหาความต้องการที่เกิดขึ้น และสิ่งที่อยากจะพัฒนา ผลการระดมความคิดและการให้ความรู้จากหน่วยงานของรัฐทำให้กลุ่มตระหนักถึงปัญหาและมีความต้องการที่จะจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าไหมเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและการสืบสานอาชีพทอผ้าไหมมัดหมี่ของชุมชนในอำเภอชนบท

กระบวนการเรียนรู้การจัดการธุรกิจชุมชน

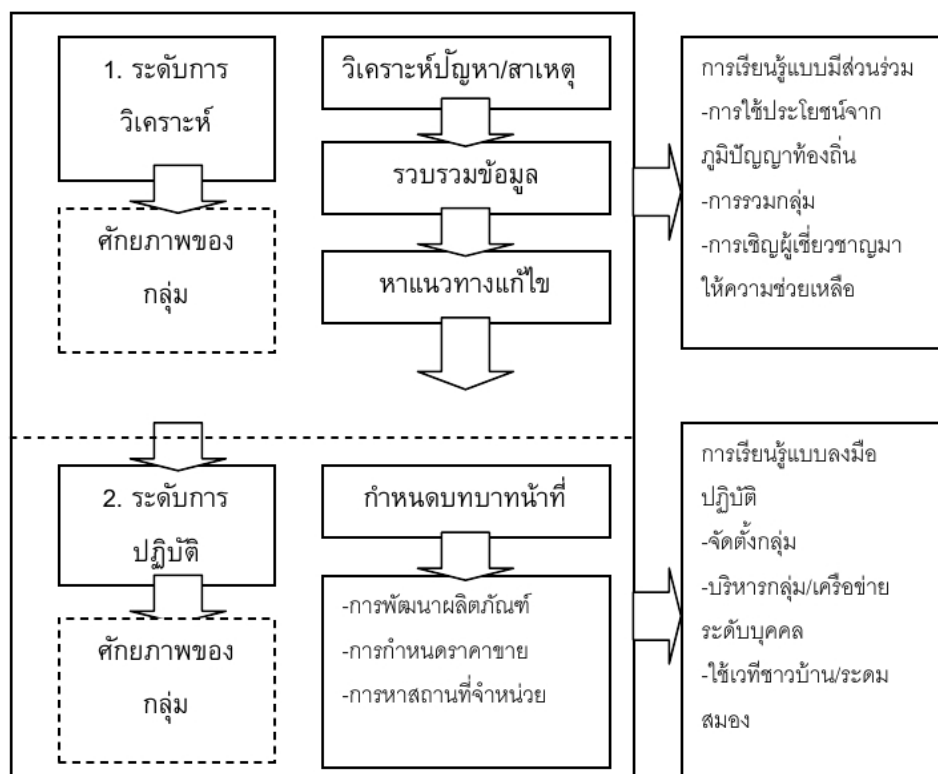
ธุรกิจชุมชนที่เกิดขึ้น เกิดจากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีความต้องการ มีความ

สมัครใจในการจัดตั้งกลุ่มร่วมกัน โดยลักษณะของธุรกิจนี้ในชุมชนนี้เป็นเครือข่ายระดับบุคคลภายในครัวเรือนสมาชิกเอง ผู้นำกลุ่มเริ่มหาความรู้เกี่ยวกับการจัดตั้งกลุ่มและความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าไหมมัดหมี่ด้วยตนเองก่อนและขยายผลความรู้ไปยังสมาชิกที่สนใจ

แกนนำกลุ่มใช้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการเตรียมสมาชิกของชุมชนให้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม การสาวไหม กรอออกแบบลายผ้าไหม การทอผ้า โดยใช้การเรียนรู้แบบทดลองทำกันเองในระยะแรก สมาชิกทุกคนลงมือปฏิบัติได้ทำกิจกรรมร่วมกัน จากนั้นสมาชิกในกลุ่มจะเรียนรู้ความสามารถของกลุ่ม ทำการคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งแกนนำกลุ่มจะพิจารณาจากความรู้ ประสบการณ์ของสมาชิกที่มีเกี่ยวกับการทอผ้า จากนั้นคัดเลือกมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลุ่ม โดยเชิญเจ้าหน้าที่พัฒนาการอำเภอและผู้เชี่ยวชาญนักวิชาการในอำเภอชนบท มาให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารการจัดการกลุ่ม การเป็นผู้นำ การพัฒนาธุรกิจชุมชนภายหลังจากการแบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ สมาชิกทุกคนเรียนรู้การพัฒนาการทอผ้าไหมมัดหมี่และการตลาดจากการลงมือปฏิบัติร่วมกัน เรียกว่า เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง เรียนรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม และการทอผ้า ขึ้นลายต่าง ๆ โดยสมาชิกที่มีความถนัดในแต่ละด้านจะมาช่วยเหลือกัน วางแผนการทอผ้า การหาตลาดจำหน่าย การจำหน่ายผ้าไหมส่วนใหญ่ของชุมชนมักจะใช้ระบบอุปถัมภ์ คือ นำมาฝากขายที่บ้านของประธานกลุ่ม และรอรับเงินจากการปันผลเฉลี่ยคืน แต่ยังไม่ได้เรียนรู้ที่จะสร้างเครือข่ายไปยังหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อเป็นการขยายตลาด ทั้งนี้ สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจมากกับ

การบริหารเรื่องการตลาด เพราะเรียนรู้ว่า ผู้นำกลุ่ม/ประธานกลุ่มมีความสามารถในการบริหารจัดการ จึงเป็นเรื่องที่ประธานกลุ่มจะต้องรับผิดชอบการดำเนินงานของสมาชิกเอง สำหรับประธานกลุ่ม ใช้วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานให้กับสมาชิก ที่สนใจเรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์ แต่สมาชิกส่วนใหญ่ก็ให้ความสนใจน้อย เพราะการพัฒนา

ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีความสวยงาม ทันสมัยต้องลงทุนสูงในการใช้วัตถุดิบบางตัวเช่น น้ำยาปรับผ้าไหม หรือการใช้วัตถุดิบ คือ เส้นไหมที่มีคุณภาพ มักจะมีราคาแพงมาก ไม่กล้าลงทุน จึงชอบที่จะใช้วัตถุดิบการทอผ้าไหมที่ผลิตได้ในชุมชนและราคาไม่แพงมากกว่า การจัดการเครือข่ายจึงเป็นการจัดการกันเองภายในกลุ่มสมาชิกเท่านั้น

ภาพที่ 1 กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการจัดการธุรกิจชุมชนเพื่อการสร้างความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนของชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มสตรีทอผ้าไหมบ้านหัวฝาย กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองกองแก้ว ตัวแทนกลุ่มผลิตผ้าไหมมัดหมี่ OTOP 4 ดาว อ.ชนบท จ.ขอนแก่น

อภิปรายผล

กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ อ.ชนบท จ.ขอนแก่น (ระดับ 4 ดาว) มีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นรูปแบบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ซึ่งกระบวนการ

เรียนรู้นั้น เกิดจากการลองผิดลองถูกแบบมีส่วนร่วม โดยมาจากการเรียนรู้เพื่อการแก้ปัญหาเรียนรู้และปฏิบัติ ปรับปรุงและประเมินผล ถือเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมที่นำมาสู่การพัฒนา

อาชีพในชุมชนได้ ซึ่งเกิดขึ้นด้วย คือ 1) การเห็นคุณค่าอันสูงร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน 2) ชุมชนมีความเป็นมิตร กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนหมู่บ้านเกิดขึ้นจากศักยภาพของชาวบ้านเอง ในการแสวงหาทางรอดต่อสภาพปัญหาการพัฒนาอาชีพการทอผ้าไหม และกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นขีดความสามารถในการเรียนรู้และแก้ปัญหาของกลุ่มชุมชนผู้อยู่กับปัญหา คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ชุมชนเกิดองค์ความรู้แบบมีพลวัต เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน เพื่อให้เกิดระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสร้างขีดความสามารถให้กับแกนนำและกลุ่มสมาชิกที่อยู่กับปัญหานั้น กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กลุ่มผ้าไหมระดับ 4 ดาว มีกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคาและด้านสถานที่จำหน่าย แต่ดูเหมือนว่าความเข้มแข็งของกลุ่มอาจจะมีน้อย การที่มีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง การทอผ้ามัดหมี่ซึ่งทำได้ทั้งหมู่บ้าน ถือเป็นเอกลักษณ์ที่เข้มแข็งของชุมชนอำเภอชนบท มีภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทอผ้าไหมอย่างครบวงจร มีความร่วมมือหรือได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ยังไม่สามารถทำให้กลุ่ม 4 ดาว ขยับหรือเลื่อนระดับตนเอง ไปเป็นกลุ่ม 5 ดาวได้ ดังนั้น หากทำให้เกิดกลุ่มระดับ 5 ดาวมากขึ้นในอำเภอชนบท น่าจะทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นมีกองทุนหมู่บ้านและโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน โดยพิจารณาจากการใช้ประโยชน์ของนโยบายส่งเสริมอาชีพ นโยบายส่งเสริมหมู่บ้าน OTOP การส่งเสริมผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ นโยบายเศรษฐกิจพอเพียง นโยบายแก้ปัญหาความยากจนทุกพื้นที่

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. จากการวิจัยพบว่า ในการเพิ่มศักยภาพ

ความสามารถในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ควรส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วม ซึ่งมีความสำคัญมาก เพราะมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องให้ธุรกิจชุมชนเกิดความสำเร็จในการตั้งสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ ควรมีการส่งเสริมการเรียนรู้โดยเน้นการจัดกิจกรรมกลุ่มให้มากขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาธุรกิจชุมชนให้สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมทุกคน และสร้างความตระหนักถึงการแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกันโดยสมาชิกทุกคนต้องร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคาขาย การจัดหาตลาดขยายการจำหน่ายสินค้า และการส่งเสริมการตลาด เนื่องจากสมาชิกส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา จึงควรใช้การจัดการเรียนรู้ของชุมชนผ่านการศึกษานอกระบบ เข้ามาพัฒนาชุมชนให้มากขึ้น และควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

2. การพัฒนาสินค้าของกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งในปัจจุบัน กลุ่มทอผ้าไหมส่วนใหญ่ผลิตภัณฑ์อยู่ในระดับ 3-4 ดาว ยังขาดคุณสมบัติการควบคุมคุณภาพและมาตรฐานการผลิต ยังไม่สามารถเป็นสินค้าระดับส่งออกได้ หน่วยงานพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้อง อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอชนบท หอการค้าจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ควรมีการขยายผลตัวอย่างกระบวนการเรียนรู้โดยอาศัยการเรียนรู้ต้นแบบของกลุ่ม OTOP 4 ดาว คือ ต้องให้ชุมชนเกิดความตระหนักและเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ สมาชิกกลุ่มต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเรียนรู้ที่จะพัฒนาการขยายตลาดโดยการเรียนรู้เพื่อการสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรของรัฐ และต้องใช้การศึกษานอกระบบเข้ามาพัฒนากระบวนการหรือขั้นตอน

การผลิตผ้าไหมมัดหมี่อย่างต่อเนื่องและกำหนดเป้าหมายไปให้ถึง ระดับ OTOP 5 ดาวให้ได้ในอนาคตอันใกล้ การส่งเสริมการลงทุนในการผลิตผ้าไหมถือว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ผ้าไหมมีคุณภาพและได้มาตรฐานระดับสากล จะเป็นการช่วยส่งเสริมการสร้างควมยั่งยืนของธุรกิจชุมชนได้

บรรณานุกรม

- ปาริชาติ วัลย์เสถียร และคณะ. 2543. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- พรวิไล เลิศวิชา. 2532. คีร์วง: จากไพร่หนีนายถึงธนาครแห่งขุนเขา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- สีลาภรณ์ นาคทรรพ. 2538. ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท : ประสพการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อภิชัย พันธเสน. 2546. การประเมินปัญหาและความต้องการของธุรกิจชุมชน. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.